

## **İmani konularda yüzlerce delil vardır. Delillerden bir tanesini (Risalelerde de olsa) akla daha yakın bulmak mahzurlu mudur? Mesela, bazı büyük zatların çok büyük gördüğü delil, benim için zayıf olamaz mı?**

Deliller arasında kuvvet ve parlaklık farkı elbette bulunur. Kimi deliller çok kuvvetli ve parlak dururken, kimi deliller ona nispetle biraz daha zayıf ve sönük durabilir. Önemli olan delil değil, delilin ispat ettiği neticedir. Bir delil nazardan düşse bile neticeyi ayakta tutan diğer deliller insana itminan verebilir. Nitekim İslam alimleri arasında da bazı deliller kuvvet ve zaaf noktasından tenkit edilmiştir, hatta bu bir gelenek halindedir.

Vesileler ve deliller maksat ve gayeye hizmetçi ve vasıta olması gerekirken, tam aksine vesile ve delil maksat ve gayenin yerine geçmiş, ondan daha bir ehemmiyet kesp ettirilmiştir. Halbuki vesileler ve deliller maksada işaret ve araç konumundadır. Asıl olan ve önemli nokta gaye ve maksadın sabit olmasıdır.

Bazen olur ki, zayıf ve küçük bir vesile veya delil, insanı gayeye ve maksada ulaştırabilir. Bunun için vesile ve delile bakıp maksatta ve gayede ihtilafa ve ayrılığa düşmemek gerekir.

Mesela, kelim ilmi ile tasavvuf ekolü vesile ve delil noktasından birbirlerinden ayrı ve muhalif ekollerdir. Ama her iki ekolün de maksadı ve gayesi İslam'ın iman esaslarını ispat etmektir. Kelam ilmi akıl ve mantık vesilesi ile İslam'a hizmet ederken, tasavvuf ise kalp ve müşahede yolu ile İslam dinine hizmet eder. Yani vesile ve delil yolları farklı, ama maksat ve gayeleri aynıdır.

İlm-i kelamda çok zayıf ve hüküm bakımından fasit, yani sağlam olmayan deliller imanın ispatında kullanılmıştır. İlm-i kelamda "**inikas-ı edille**" diye bir hüküm yıllarca kelam ilminde önemli bir delil ve vesile olarak kullanılmıştır. Manası "**Delilerin iskatı ile netice de iskat olur.**" hükmüdür.

Mesela, meleklerin varlığını ispat eden bir delil çürütülürse, neticesi olan meleklerle iman da beraberinde çürütülmüş olur fikridir. Bu fasit vesile ve hükmü İmam Gazali kaldırmıştır. Ama İmam Gazali'den önce büyük kelam üstatları bu vesileyi mesleklerinde kullanmışlardır. Halbuki İslam akidelerinin binlerce delilleri var, bunlardan bazıları çürütülse bile diğer deliller neticeyi ayakta tutabilirler.

Tasavvufta da bazı batıl vesileler hakkı zihinde tespit etmiştir. Mesela, vahdet-i vücud mesleğinin "**La mevcuda illa Hu**" tabiri Ehl-i sünnete göre yanlış ve hatalı bir vesile olmasına rağmen, [İbn-i Arabi](#) gibi zatların zihninde Allah'ın **Hak, Mevcut, Vahit** gibi isimlerini ve sıfatlarını tespit ve teyit etmiştir. Hatta [İbn-i Arabi](#) bu hatalı

---

ve noksan vesile ile mümtaz bir makam elde etmiştir. Bu yüzden vesile ve deliller maksada giden araçlardır, bunları maksadın önüne geçirip şüphe ve endişeye kapı açmak yersizdir.

Risale-i Nurlarda binlerce delilden bir ikisini zayıf görüp itminan etmemek hürmetsizlik ve hata sayılmaz diye düşünüyoruz. Yalnız bizim zayıf gördüğümüz o delil belki bizim idraksizliğimizden de neşet ediyor olabilir. Bu yüzden o delil hakkında tahkik ve tetkik yapmak daha güzel olur. Belki bir bilen bize o delili sevdirebilir kabul ettirebilir.